

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.2/3

П. Д. Гуйван

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України, професор
Полтавського інституту бізнесу

Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ЄВРОПЕЙСЬКІ СЕНТЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ (ТЕМПОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

У даній роботі проведено дослідження актуального питання реалізації права особи на справедливий суд в контексті дотримання розумних строків судочинства. Проаналізовані відмінності між національним та міжнародно-правовим тлумаченням поняття «розумний строк». Наведені приклади недостатнього розуміння істотності даної проблематики для учасників процесу з боку українських судів. Запропоновані певні кроки для вирішення проблеми та адаптації українського судочинства до європейських стандартів.

Ключові слова: розумний строк, необґрунтоване затягування процесу, справедливий суд.

Постановка проблеми. Захист прав громадян у судовий спосіб гарантується на основі конституційно визначених принципів судочинства, зафіксованих у ст. 129 Основного Закону. Правозастосовний орган, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. Попри те, що у новій редакції Основного Закону із тексту даної його норми вилучено згадку про законність, вона все одно презумується. Бо якраз законність є основою правопорядку в державі, а закон – головним джерелом правової системи та й самого права [1, с. 39]. Натомість нова редакція Конституції містить серед принципів правосуддя новий: про «розумні строки розгляду справи судом». Поява його, як прийнято вважати, зумовлена підписанням Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у ст. 6 якої право людини на справедливий суд постулюється саме таким чином, що включає до себе як невід'ємну частину право на розумний період розгляду справи. На нашу думку, причинний зв'язок тут дещо іншого ґтибу, адже Україна своїм законом внесла Конвенцію та прецедентну практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) до складу національного законодавства ще 2006 року. Насправді, стало відверто очевидним, що без нормативних змін,

попри усі благі наміри, нічого не зміниться. Як показує суха статистика, кількість скарг від громадян України, пов'язаних з перевищенням розумних строків розгляду справ, що розглядається ЄСПЛ, зростає. При цьому, як правило, громадяни скаржаться на тривалість розгляду, яка перевищує п'ять, сім, а то й десять років [2]. Відтак, питання набуло ще більшої актуальності.

Різні прояви поняття права на справедливий суд у науці вивчалися такими вченими, як М.В. Буроменський, О.М. Ерделевський, В.Є. Мармазов, А.С. Мацко, І.С. Піляєв, П.М. Рабінович, Д.М. Супрун та інші. На темпоральних чинниках даної проблематики акцентували свою увагу О.М.Толочко, Р.О. Куйбіда. Разом з тим, питанню сутності права на справедливий суд у практиці ЄСПЛ та відповідної адаптації європейських напрацювань на українські реалії у науковій літературі приділено дуже мало уваги.

Мета статті. Враховуючи високу ціну даного питання для українців, як запоруки подальшої розбудови правової держави, питання є таким, що потребує більш детального та глибокого наукового вивчення. На реалізацію цього завдання та напрацювання певних доктринальних і законодавчих підходів у досліджуваній царині і спрямована дана праця.

Виклад основного матеріалу. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд) сформульована наступним чином: кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Як бачимо, темпоральні питання – вирішення судового спору упродовж розумного строку є одним із елементів справедливого судочинства. Інакше кажучи, навіть за наявності дотримання інших складових справедливого судового розгляду за диспозицією даної норми здійснення правосуддя із недотриманням правила щодо розумності строку розгляду має кваліфікуватися як порушення права людини. У своїх рішеннях Європейський суд не встановлює тривалості цього «розумного строку», визначаючи певні критерії щоразу, виходячи із обставин справи та визначених у конкретному національному законодавстві періодів «нормального» розгляду судової справи [3, с. 112].

Вказаний темпоральний принцип має своє функціональне призначення: він направлений на боротьбу з тяганиною у судах, яка має значне поширення у судових системах [4, с. 122]. Однак, безумовно слід враховувати, що права категорія «розумні строки розгляду справи» має суб'єктивний підтекст у кожному конкретному випадку визначення цих строків. При цьому вона далеко не завжди співпадає зі змістом поняття «процесуальний строк», яке задеклароване та дефініційно оформлене у національному праві.

Значення критерію «розумний строк» полягає у тому, щоб гарантувати ухвалення судового рішення протягом розумного строку, встановлюючи при цьому межу стану невизначеності, у якому перебуває та чи інша особа у зв'язку з її положенням під час судового розгляду справи, що є важливим як для самої цієї особи, так і з точки зору поняття «юридична визначеність» як така [3, с. 35]. У Цивільному процесуальному кодексі України в ст. 157 йдеться про розгляд справ протягом розумного строку: «Суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців із дня відкриття провадження в справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – одного місяця. У виняткових випадках за клопотанням

сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може подовжити розгляд справи, але не більш як на п'ятнадцять днів».

Тож, здавалося б, в нашому національному законодавстві втілені основні темпоральні засади справедливості судочинства, запроваджені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Однак, більш прискіпливий погляд покаже, що між сенсом розумного строку у розумінні українського і європейського законодавця є певна істотна відмінність. Ст. 1, 157 ЦПКУ кваліфікують процесуальний строк як проміжок часу, упродовж якого учасник процесу чи суд повинні вчинити ту чи іншу значиму дію. Подібний підхід дає можливість українським науковцям характеризувати «розумний» строк як сукупність процесуальних строків, встановлених законом для справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення справи з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів без необґрунтованих зволікань [5, с. 14]. Тоді як ЄСПЛ оцінює розумний строк як тривалість усього провадження, починаючи від його порушення, і закінчуючи повним виконанням судового рішення. Як показує практика, саме описаний часовий розрив у стадіях розгляду судової справи часто призводить до порушення прав особи у зв'язку з невинуватим затягуванням процесу. Між тим, повторимо, що за європейською Конвенцією, а відтак, і нашим національним законодавством особа має право на захист від судового свавілля навіть у тому разі, коли правозастосовні органи України просто невинуватим та необґрунтовано зволікають у процесі понад розумні строки, навіть якщо колись судовий вердикт і задовільнить вимоги заявника по суті. Саме в напрямку зменшення, а в подальшому припинення різнобачень темпоральних вимірів тривалості судових процесів між європейськими напрацюваннями та українською практикою і мусить рухатися національне правотворення та правозастосовна практика.

Серед справ, що були ухвалені Європейським судом за заявами проти України, найбільша частка належить до тих, що пов'язані з невинуватим затримкою процесу (33%). Крім того ЄСПЛ постійно звертає увагу на однотипність скарг, що подаються на підставі ст. 6 Конвенції через порушення розумного строку розгляду справ національними судами України, що вимагає вжиття заходів загального характе-

ру, без яких неможливо належним чином реалізувати норми статті 6 Конвенції у внутрішньому правопорядку [6, с. 126]. Дослідження практики розгляду справ Європейським судом в площині його висновків про порушення темпоральних принципів розумності показує, що тлумачення положень «розумний строк» полягає в наступному: строк, який можна визначити розумним, не може бути однаковим для всіх справ, тому було б неприродно встановлювати один строк у конкретному цифровому вираженні для всіх випадків [7, с. 328]. В цілому ряді рішень ЄСПЛ підкреслив, що його прецедентне право базується на фундаментальному принципі розумності тривалості провадження, що потребує аналізу «конкретних обставин справи», які вимагають «глобальної оцінки» [8, п. 72; 9, п. 125].

З огляду на це, в кожній справі має бути здійснена ретельна та всебічна оцінка розумності строку, яка залежить від певних критеріїв, вироблених практикою ЄСПЛ: ступеня складності справи, поведінки заявника, поведінки державних органів, вагомості питань для заявника. Так, у справі «Антоненков та інші проти України» Суд підкреслив, що «розумність тривалості провадження має бути оцінена в світлі конкретних обставин справи з врахуванням критеріїв, напрацьованих Європейським судом, зокрема складності справи та поведінки заявника і відповідних державних органів. Крім того, також має прийматись до уваги характер процесу та значення, яке він мав для заявника [10, п. 41]. Іншими словами, занадто велика тривалість розгляду справи в залежності від зазначених вище обставин та їхнього значення для справи може бути визнана розумною або ні.

Складність справи охоплює низку факторів, серед яких характер фактів, які необхідно встановити, кількість учасників, можливе об'єднання справ, необхідність залучення спеціальних джерел, а також вступ у процес нових учасників. Складність справи може бути виправданям тривалості процесу, проте не виправданям відсутності судового рішення взагалі [11, с. 85]. Тож, не можна, наприклад, вважати обґрунтованим складністю справи тривале (понад один рік) не виготовлення повного тексту рішення судом першої інстанції, коли суддя не виносить рішення господарського суду у тому вигляді, як це вимагає закон (ст. 84 ГПК України), попри те, що у засіданні ще 28 квітня 2016 року було оголошено про видання повного тексту судового рішення через п'ять днів [12]. Це є відвертим

порушенням Конвенції українським судом. Бо, відповідно до вимог закону саме рішення господарського суду, винесене згідно з вимогами статті 84 ГПКУ (інакше кажучи, повний текст), є предметом оскарження в апеляційному порядку. Тож суд всупереч чинному українському процесуальному законодавству та міжнародному праву позбавив позивача конституційного права на доступ до правосуддя шляхом подання апеляційної скарги. Прикро, що уже впродовж року відповідні органи судової влади (Вища рада юстиції, а наразі Вища рада правосуддя) жодним чином на таке триваюче порушення не реагують, попри звернення позивача.

Іншим критерієм розумності строків провадження визнається належна поведінка заявника, під якою розуміється його бажання прискорити справу відповідно до умов загального дотримання всіх процедур законодавства. На заявника покладається обов'язок демонструвати готовність брати участь на всіх етапах розгляду справи, які безпосередньо його стосуються, утримуватись від спроб вжити заходів, що затягують процес, а також максимально використовувати всі засоби внутрішнього законодавства для пришвидшення процедури слухання. За подібних підходів практики ЄСПЛ ключового значення в частині визначення впливу адекватності процесуальної поведінки заявника на розумність тривалості процесу є позиція щодо їхнього співвідношення. Іншими словами, під час кожного розгляду справи Суд досліджує питання про те, як впливає позиція заявника на тривалість розгляду справи. Заявник має продемонструвати свою зацікавленість в оперативному провадженні в справі. У рішенні в справі «Сандерс проти Іспанії» вказано: «Заінтересована особа зобов'язана належним чином виконувати процесуальні дії, які стосуються її, утримуватись від тактики зволікань і користуватись наданими державою можливостями для скорочення строків провадження» [13, п. 35].

При цьому Європейський суд враховує не лише бажання пришвидшити розгляд та відповідні вчинки у цьому напрямку, а й бажання чи можливості заявника уповільнити судочинство. Відтак, іноді навіть багаторічний строк розгляду справи може бути виправданим, як у разі справи «Чірікоста та Віола проти Італії», 15-річний строк розгляду якої було визнано виправданим, оскільки самі заявники 17 разів звертались із проханням про відстрочення процесу та не заперечували проти шістьох перенесень розгля-

ду, здійснених на підставі заяви іншої сторони в справі [14, п. 28-29].

В той же час, у своїх рішеннях Суд неодноразово наголошував на важливій ідеї: заявник не може бути звинувачений у використанні засобів, передбачених для захисту національним законодавством. Так, у справі «Саф'янікова проти України», Суд не погодився із аргументами Уряду стосовно того, що з вини самої заявниці відбувалося затягування справи через її численні оскарження судових рішень. Немає жодних підстав докоряти заявниці за те, що вона оскаржувала несприятливі для себе рішення, особливо зважаючи на той факт, що три з чотирьох поданих скарг були зрештою задоволені [15, п. 24]. В іншій справі «Сілін проти України» Суд наголосив, що заявників «не можна звинувачувати за те, що вони використовують засоби, надані їм відповідно до національного законодавства для захисту своїх інтересів» («Сілін проти України») [16, п.29].

Ще одним чинником, який напряду визначає розумність строків провадження, є правомірність чи неправомірність процесуальних дій державних органів, що визначає швидкість розгляду справи. До подібних невинуватих чинників, які призводять до порушення розумного строку, слід віднести необгрунтоване відкладення й зупинення розгляду у зв'язку з очікуванням результатів розгляду іншої справи; перерви в судових засіданнях у зв'язку із затримкою надання чи збору доказів; затримки з вини канцелярії суду або інших адміністративних органів; невинуватих відкладення чи перенесення розглядів; занадто довгі інтервали між засіданнями; затримки, пов'язані з доведенням рішень суду до відома сторін, а також із підготовкою й проведенням перегляду справ.

Показовою у цьому відношенні є справа № 554/5370/16-ц, яка розглядалася Ожтбрським районним у м. Полтаві судом [17]. Вимоги позивача у ній стосувалися знесення самочинно зведеного нерухомого об'єкта – гаража, який відповідач побудував на чужій земельній ділянці. Причому він почав в'їздити-виїздити до свого об'єкту виключно через територію позивача, бо інший варіант технічно був неможливим. Відповідно до приписів ст. 376 ЦКУ самочинним вважається будівництво нерухомого об'єкта, здійснене: а) на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети; б) без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи; в) без належно затвердже-

ного проекту; г) з істотними порушеннями будівельних норм і правил. Як видно з диспозиції ст. 376 ЦКУ навіть одного з наведених чотирьох чинників достатньо, аби кваліфікувати будівництво як самочинне. У нашому конкретному випадку суд мав у наявності всі чотири передумови для цього, адже будь-яких дій та навіть спроб їх вчинити, аби легітимізувати свою побудову відповідач не здійснював, про що повідомив суду на першому ж засіданні. Також уже у першому судовому засіданні за допомогою дослідження технічної документації було встановлено, що використання спірного об'єкта – гаражу за призначенням можливе лише шляхом під'їзду до нього через територію позивача. Та попри це, місцевий суд ще протягом восьми місяців продовжував розгляд справи, роблячи численні перерви та перенесення то з огляду на хворобу відповідача, то на завантаженість його адвоката. У такий спосіб тривало порушення матеріального права заявника шляхом самовільного використання його території, що було спричинено невинуватим затягуванням розгляду справи.

Проблеми, які призводять до недотримання розумного строку, належать переважно до процесуальних правопорушень. Тому є низка причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До останніх відносяться нехтування та зловмисне порушення органами державної влади національного процесуального законодавства, такі недоліки в діяльності судів, як невжиття судом заходів для забезпечення присутності учасників судового провадження (свідків, відповідачів, експертів), довгі часові інтервали між судовими засіданнями без поважної причини, надмірна тривалість судових експертиз і невжиття судом заходів для належного контролю за їх здійсненням, невинуватих зволікання в процесі розгляду справ апеляційних та касаційних скарг у судах вищих інстанцій. Інакше кажучи, це недоліки в діяльності судів, пов'язані із незадовільною організацією судового процесу. Внаслідок таких недоліків, допущених при підготовці цивільних справ до судового розгляду, недостатнього вивчення матеріалів справи при підготовчому провадженні, несвоєчасного повідомлення учасників судового процесу та інших суб'єктивних причин розгляд справ неодноразово відкладається. При цьому в судових рішеннях не завжди наводяться мотиви відкладення, зазначається дата нового розгляду [18, с. 38].

До об'єктивних факторів, які погіршують якість судочинства, можна віднести значне навантаження на суддів [19, с. 40], незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів. Але це, на переконання Європейського суду, не свідчить про відсутність порушення права людини на справедливий суд. У рішенні з приводу згаданої затягнутої справи «Чірікоста та Віола проти Італії» ЄСПЛ зазначив, що навіть реформування Цивільного процесуального кодексу Італії не змогло вирішити проблему функціонування судів в Італії, яка полягає в постійній нестачі засобів і персоналу на всіх рівнях судової системи. Проте, як вважає ЄСПЛ, такі обставини не можуть бути виправданням надмірної тривалості розгляду, адже держава повинна нести відповідальність за належну організацію судової системи, здатної забезпечити розгляд справ упродовж розумних строків [20, п. 22]. У рішенні в справі «Ціммерман і Штайнер проти Швейцарії» ЄСПЛ було констатовано порушення ст. 6 ЄКПЛ у зв'язку з тим, що розгляд апеляційної скарги у сфері адміністративного права в одній інстанції тривав три з половиною роки та не було вжито відповідні заходів для усунення причини такої затримки, викликані нагромадженням нерозглянутих справ [21, п. 25-26]. Стороною у європейському процесі є саме держава-відповідач, відтак вона не може виправдовувати затягування судового розгляду справ процедурними й іншими недоліками судової системи. Такий підхід має бути дуже показовим і для національного правозастосування. Попри те, що держава не є учасником процесу, вона відповідальна за недоліки судової системи, її матеріальне та організаційне забезпечення.

З проведеного у цій роботі дослідження можемо зробити певні **висновки**. Дотримання розумних строків як елемент загального права на справедливий суд є необхідною умовою реформування правозастосовної системи, а відтак, – відповідного коригування законодавства України. На цей аспект особливо звертає увагу ЄСПЛ, бо відсутність зазначених юридичних гарантій становить «велику небезпеку» для верховенства права, коли в межах національних правових систем трапляються «надмірні затримки в здійсненні правосуддя», щодо яких сторони в провадженні не мають жодних національних засобів захисту порушеного права [7, с. 329].

Порушення права на розгляд справи судом протягом розумного строку та на справедливий

суд (п.1 статті 6 Конвенції), було констатовано Європейським судом у своїх численних рішеннях. Наразі в Україні відсутній ефективний спеціально унормований спосіб захисту, якщо строк розгляду справи порушений, про що прямо вказується у рішеннях ЄСПЛ у справах Коновалов проти України [22, п. 24], Сем Меріт проти України [23, п. 66]. І розробка даного спеціального акту є нагальним завданням української влади.

В той же час, навіть сучасний стан нормативної надбудови у досліджуваній царині дозволяє досить ефективно протидіяти процесуальним правопорушенням щодо невиправданого затягування процесу. Зокрема, має активніше застосовуватися цивільно-правовий механізм відшкодування державою шкоди, завданої посадовими особами учасникам процесу внаслідок подібних вчинків. Зрештою, повинен запрацювати інститут дисциплінарної відповідальності суддів в оновленій редакції ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Список використаної літератури:

1. Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.) / Ю. С. Шемшученко // Вісник Національної академії наук України. – 2017. – № 2./ – С. 37-47.
2. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ Верховний Суд; Лист від 25.01.2006 № 1-5/45 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v5_45700-06.
3. Моул Н. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6: Право на справедливое судебное разбирательство. Прецеденты и комментарии [Текст] / Нула Моул, Катарина Харби, Л.Б.Алексеева / – М.: Российская академия правосудия, 2001. – 139 с.
4. Туманов В.А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / В.В.Туманов. – М.: Норма, 2001. – 304 с.
5. Андрійчук О.В. Процесуальні строки у цивільному процесі України: автореф. дис... канд.. юрид. наук – К., 2009. – 19 с.
6. Гончаренко О.А. «Розумний строк» розгляду справи у практиці європейського суду з прав людини [Текст] / О.А.Гончаренко// Форум права. – 2012. – №3. – С. 126 – 131.
7. Лагута В.О. Критерії визначення розумних строків // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 328-332.
8. Рішення ЄСПЛ від 28 червня 1990 року у справі «Obermeier v. Austria» (заява № 11761/85). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://swarb.co.uk/obermeier-v-austria-echr-28-jun-1990/>,

9. Рішення ЄСПЛ від 27 серпня 1992 року у справі «Tomasi v. France». (заява №12850/87). Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.unodc.org/.../CASE_OF_TOMASI_v._FRANC.
10. Рішення ЄСПЛ від 22 листопада 2005 року у справі «Антоненков та інші проти України», (заява №14183/02), [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1179479527>.
11. Пахлеванидзе А. Особливості застосування принципу розумності строку в законодавстві європейських країн// Науковий вісник Херсонського державного університету 2016. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 84-88.
12. Справа № 917/281/16 . Архів господарського суду Полтавської області за 2016 рік.
13. Рішення ЄСПЛ від 7 липня 1989 року у справі «Sanders S.A. v Spain», (заява № 11681/85), [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/17329>.
14. Рішення ЄСПЛ від 21 листопада 1995 року у справі «Чірікоста та Віола проти Італії», (заява №5/1995/511/594), [Електронний ресурс]. Режим доступу: hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id.../VIOLA%20v.
15. Рішення ЄСПЛ від 26 липня 2007 року у справі «Саф'яннікова проти України», (заява №31580/03). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_286.
16. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 2006 року у справі «Сілін проти України», (заява № 23926/02). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_103.
17. Рішення Ожтябрського районного у м. Полтаві суду від 23 березня 2017 року у справі № 554/5370/16-ц. Архів Ожтябрського районного у м. Полтаві суду за 2017 рік.
18. Токар Т. Проблема розумних строків у практиці ЄСПЛ. [Текст] /Т.Токар // Матеріали «круглого столу» Роль практики Європейського Суду з прав людини у ствердженні принципу верховенства права. – Миколаїв, 8 грудня 2016. – С. 35-40.
19. Москвич Л. Питання оптимізації функціонування судової системи [Текст] /Л. Москвич// Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 11. – С. 40.-43.
20. Рішення ЄСПЛ від 25 червня 1987 року у справі «Milasy v Italy» (заява № 10527/83), . [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["10527/83"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) .
21. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 1983 року у справі «Zimmerman and Steiner v. Switzerland» (заява № 8737/79), . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://swarb.co.uk/zimmermann-and-steiner-v-switzerland-echr-13-jul-1983/>.
22. Рішення ЄСПЛ від 26 липня 2007 року у справі «Коновалов проти України», (заява № 31580/03).
23. Рішення ЄСПЛ від 30 березня 2004 року у справі «Сем Меріт проти України», (заява № 66561/01). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=631>.

Гуйван П. Д. Право на справедливий суд: європейские сентенции и украинские реалии (темпоральный аспект)

В данной работе проведено исследование актуального вопроса реализации права человека на справедливый суд в контексте соблюдения разумных сроков судопроизводства. Проанализированы различия между национальным и международно-правовым толкованием понятия «разумный срок». Приведены примеры недостаточного понимания существенности данной проблематики для участников процесса со стороны украинских судов. Предложены определенные шаги для решения проблемы и адаптации украинского судопроизводства к европейским стандартам.

Ключевые слова: разумный срок, необоснованное затягивание процесса, справедливый суд.

Guyvan P. D. The right to a fair trial: European maxims and Ukrainian realities (the temporal aspect)

In this paper, a study was made of the actual issue of the realization of the human right to a fair trial in the context of the observance of reasonable periods of judicial proceedings. The differences between the national and international legal interpretation of the term "reasonable term" are analyzed. Examples of insufficient understanding of the materiality of this issue for the participants of the process by Ukrainian courts are given. Some steps have been proposed to solve the problem and adapt the Ukrainian judiciary to European standards.

Key words: reasonable term, unreasonable delay of the process, fair trial.